

Az Eörsi-dráma

Tapasztalat szerint: bár remekműgyanúsan indult is útjára egy alkotás, de sokszor átírták, betiltották, bennfentesek jó előre megcsócsálták, kiadóját leváltották, főszereplőjét megműtötték, akkor mire végre a nyilvánosság elé kerül, minden inkább lesz belőle, mint remeklés. Persze levágni is elfelejtik. Nem volt elég annyi, amennyin a premierig átment? Nekrológtapintatú bírálatok temetik a legendát.

Ehhez a modellhez kellett volna idomulnia Eörsi István Kihallgatás című drámájának is. Tucattól több éve suttogták: megírta, hőse az ország politikai börtönt viselt vezetője, Várkonyi tervezi a bemutatót, akarja Szolnok is, aztán egy fővárosi stúdió. De csak a SZÍNHÁZ című folyóirat közölte, s ezt a lapot még annyian se olvassák, mint a kézzől kézre gépiratokat. Ebben az évadban végre bemutatta a kaposvári társulat; láthatták a főváros környékiek is: a gödöllői kamaraszínházi fesztiválon szerepelt. Most újra itt vannak: az Almássy téri Ifjúsági Házban két estén át vendégszerepeltek.

Kitűnő színházat, folkvaró vallomást láthattunk, láthatunk. Két kommunista — elitelt és börtönparancsnok — vívódását a szintén politikai meggyőződésük miatt begyűjtött cellatársak közegében. Van itt háborús bűnös, vallási mániás, hőzöngő baloldali, internacionalista és „kitért” moszkovita, sőt, egyszerű simlis karrierista is — a parancsnokot ellenőrző politikai tiszt. Ez a zárt világ nemcsak börtönvilág, de modellvilág is. Itt láthatók a magyar viszonyok között teremtett ideológiák vegytiszta modelljei, éppően a megkísértés óráiban, tehát jelleg- és jellempróba idején. A szerző szellemi orientációja miatt, de a történelmi tények folytán is ez a próba mindenekelőtt a kommunisták próbatétele. Nemcsak Eörsi Istvánt érdekli a kommunisták mifélesége, hanem a nézőt is: negyven éve az a magyarság történelme, amit egymással és a kézhez vett néppel a kommunisták csinálnak.

Eörsi ezt firtatja, s ez az aktualitás soha fájdalmasabban és elevebben nem lobogott, mint ma. Némi iróniával: „a Kihallgatásnak dolgozott az idő”. Ennél azonban lényegesebb: az író ítélete szerint dolgozott. Eörsi egy oldalra gyűjti az elveikben hívőket, és másik oldalra az elvektől függetlenül munkálkodó hatalomféltőket. A börtönlakó elvmámorosak még akkor is erősebben tartoznak egymáshoz, mint tagkönyv szerinti elvbarát smaszereikhez, ha vita nélkül per-cig se bírják együtt. Eörsi ugyanis nem elvont eszmék, hanem a gyakorlati emberség szerint osztja föl a világot. Hogy helyesen ítélhesen, tárgyismeretét és eszméit mindújra szembesíti. Úgy tetszik, az előadás sikerét nem csupán a társadalmi közeg, a nagyszerű színészi játék — Jordán Tamás, Spindler Béla, Sztafenki Pál, Karácsony Tamás, Tóth Béla, Lukács Andor —, a kiváló ritmusváltásokat alkalmazó rendezés — Babarcsi László, Mohácsi János — biztosítja, hanem a félre nem tekintető írói meggyőződés: nincs, nem lehet olyan eszme, amelynek joga lehetne eszközzé rendelni embereket.

(berkes)